

बालभवनचा तिढा सुटला अशी बातमी वाचल्यानंतर अनेक शुभेच्छु मित्रांना वाटले आता आम्ही म्हणजे बालभवनचे कार्यकर्ते सुखाने झोपू .पण या तथाकथित सोडवणुकीतच अनेक प्रश्न लपलेले आहेत .त्यापैकी सर्वात महत्त्वाचा आहे

बालभवनच्या बाबतीत वारंवार प्रश्न उभे का राहतात?

पुणे महानगरपालिकेने १९७९ साली बालकवर्षाच्या काळात एक औचित्यपूर्ण ठराव करून सध्याची बालभवनची जागा मुलांसाठी म्हणून मुकर केली .उद्योगपती कै . आबासाहेब गरवारे यांनी पुढाकार घेऊन बालभवनची आजची इमारत बांधून तेथे बालभवन चालावे अशी मूळ तजवीज केली .ही जागा गेली २८ वर्षे मुलांसाठी संध्याकाळचे रंजनकेंद्र म्हणून उपयोगात आहे .रौप्यमहोत्सवाच्या वर्षात आणि नंतरही कामाविषयी अनेकांचे प्रशंसोद्गार सर्वांना माहीत आहेत .

पण हे काम चालण्याबाबत मूलभूत भूमिकाच “एक सशुल्क प्रकल्प” अशी असावी की महापालिकेची एक जबाबदारी म्हणून “शहरातील बालविकासाच्या कामाचे एक केंद्र” अशी असावी या पर्यायांमधून प्रश्न निर्माण होतो आणि बालभवनच्या कार्यकर्त्यांना वारंवार लढा द्यावा लागतो .

बालभवन म्हणजे पैसे घेऊन मुलांचे रंजन करणारी संस्था नाही .त्याच्या कामातून एक जागृतीची चळवळ उभी राहिली आहे आणि ‘बालकास अग्रहक्क’ या बालकवर्षातील मंत्राचा तो आविष्कार ठरला आहे .बालभवनमध्ये आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण कार्यक्रमातून शहरात २५० केंद्रे चालू झाली आहेत .यावरून ही गरज किती मोठी आहे हे लक्षात येईल .मुलांविषयी आणि बालविकासाविषयी शास्त्रीय पायावर आधारित कार्यक्रम तयार करून मुलांची आनंदशिक्षणाची वाटचाल घडावी यासाठी बालभवन कार्यरत आहे .

परंतु बालकवर्षात जागा निश्चित करून झाल्यावर ते काम चालण्यासाठी जी यंत्रणा निर्माण झाली तिच्या स्वरूपनिश्चितीत मुलांबरोबर प्रत्यक्ष काम करणारी माणसे सहभागी होण्याची तरतूद नाही .गरवारे ट्रस्टलाच बालभवन चालवण्याची महानगरपालिकेने विनंती केली आणि त्यांनी हेरलेल्या आणि नेमलेल्या व्यक्तींकरवी आजवर काम चालू आहे .

शहरातील मध्यवर्ती जागा बालभवनला योग्यच आहे . परंतु हीच गोष्ट शहरी जमिनीच्या व्यवहारात रस घेणारांना खटकायला कारणीभूत झाली .आणि जागेची मालकी महानगरपालिकेची असल्यामुळे त्याविषयीचे निर्णय प्रशासकीय खाक्याने घेतले जायला सुरवात झाली .काम ठरले आहे आणि ते उत्तम व्हावे यासाठी कोणते नियम असावेत याचा विचारही कधी नोकरशाहांच्या किंवा सत्ताधारी गटांच्या नेत्यांच्या मनाला शिवला नाही .त्यामुळे आज आरक्षण बदल, उद्या नियमावली पुढे कर आणि जणू काही एखादी रग्गड नफा कमावण्याची ही ‘सशुल्क सेवा’ आहे, तेव्हा त्यांना बाजारभावांची नियमावली लावा हा सापळा लावून सध्या मुलांच्या जागेचा तिढा सोडवण्याच्या गोष्टी केल्या जात आहेत .

याच विचाराच्या आवर्तात बालभवन राहिले तर हा प्रश्न कधीच सुटणार नाही कारण व्यवस्थाच तशी निर्माण केलेली आहे . आज निःश्वास टाकायचा तो पुढची लढाई केव्हा आणि कशी कोसळते त्याचा विचार करण्यासाठीच अशी स्थिती आहे .

मुलांसाठी होणारे पायाभूत काम कसे उगवते ते नुकतेच चिन्मय राणे या बालभवनच्या माजी खेळगड्याने दाखवून दिले आहे . त्याची किंमत पैशात करता किंवा ठरवता येत नाही . साधेपणाने आणि भलेपणाने चाललेले बालविकासाचे काम सतत बाजाराच्या लाभैकदृष्टीच्या मतलबी नजरेखाली राहणे शहराच्या आरोग्याला बरे नाही . या कामाची पैशापलिकडे असलेली योग्यता ओळखून, कामाला केंद्रस्थान देणारी यंत्रणा कशी उभी करता येईल या दिशेने जेव्हा प्रयत्न होतील तेव्हाच खरा श्वास घेता येईल आणि निःश्वास टाकता येईल .

श्यामला वनारसे